

9. Реєстр галузевих нововведень. Випуск № 16-17. - Київ, 2002.- 140с.
10. Реєстр галузевих нововведень. Випуск № 18-19. - Київ, 2003.- 184с.
11. Реєстр галузевих нововведень. Випуск № 20-21. - Київ, 2004.- 158с.
12. Реєстр галузевих нововведень. Випуск № 22-23. - Київ, 2005.- 160с.
13. Реєстр галузевих нововведень. Випуск № 24-25. - Київ, 2006.- 192с.
14. Реєстр галузевих нововведень. Випуск № 26-27. - Київ, 2007.- 162с.
15. Реєстр галузевих нововведень. Випуск № 28-29. - Київ, 2008.- 249с.
16. Реєстр галузевих нововведень. Випуск № 30-31. - Київ, 2009.- 264с.
17. Реєстр галузевих нововведень. Випуск № 32-33. - Київ, 2010.- 276с.
18. Тимчасові нормативи надання медичної допомоги дитя-

чому населенню в умовах амбулаторно-поліклінічних закладів / [заг. ред. Н.Г.Гойди, Р.О.Моїсєєнко, В.В.Бережного]. - К.: ЮНІ-СЕФ в Україні, 2003. - 252 с.

19. Урегулювання діяльності у галузі народної і нетрадиційної медицини в Україні: збірник матеріалів / [укладачі Т.П.Гарник, Т.І.Герасименко, М.Г.Белотелов, В.В.Поканевич]; за ред. В.Ф.Москаленко, Ю.В.Поляченко. - Київ: Бліц-Принт, 2001. -165 с.

20. National policy on traditional medicine and regulation of herbal medicines Report of a WHO global survey (2005; 168 стр.)

21. WHO global atlas of traditional, complementary and alternative medicine. Text volume / [Bodeker G., Ong C.K., Grundy C. et al.] - WHO: the WHO Centre for Health Development, Japan, Kobe, 2005 - 216p.

22. WHO global atlas of traditional, complementary and alternative medicine. Map volume / [Ong C.K., Bodeker G., Grundy C. [et al.] - WHO: the WHO Centre for Health Development, Japan, Kobe, 2005 - 98 p.

Надійшла до редакції 20.01.2012

УДК: 614.2 76.75.75.11

А.С. Горбань, Л.І. Закрутько, О.В. Мислицький
**ЗАСОБИ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ
В СИСТЕМІ НАРОДНОЇ І НЕТРАДИЦІЙНОЇ
МЕДИЦИНИ УКРАЇНИ**

Ключові слова: народна і нетрадиційна медицина, засоби наукової комунікації

Наведені результати ретроспективного аналізу за останні 10 років засобів наукової комунікації в сфері охорони здоров'я України з проблеми народної і нетрадиційної медицини

А.Е. Горбань, Л.И. Закрутько, О.В. Мыслицкий
**СРЕДСТВА НАУЧНОЙ КОММУНИКАЦИИ В
СИСТЕМЕ НАРОДНОЙ И НЕТРАДИЦИОННОЙ
МЕДИЦИНЫ УКРАИНЫ**

Ключевые слова: народная и нетрадиционная медицина, средства научной коммуникации

УДК 615.322 : 581.57

- В.С. Пилипчук, генер. директор
- О.М. Гриценко, д.фармац.н., проф., наук. консультант
- І.В. Моспан, провізор, директор
- Н.М. Постоєнко, провізор, голов. технол.
- В.К. Виборнова, провізор, зав. контр.-аналіт. лаб.

- *Науково-виробниче товариство з обмеженою відповідальністю «Екомед», м. Київ*

ФІТОТЕРАПІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Екологічні проблеми людства і планети Земля у цілому набули надзвичайної актуальності в останні десятиріччя у зв'язку з аваріями на атомних електростанціях, таненням льодовиків, зміщенням осі обертання планети тощо. В умовах екологічного забруднення довкілля стан здоров'я населення погіршується внаслідок генотоксичного та іму-

Приведены результаты ретроспективного анализа за последние 10 лет средств научной коммуникации в сфере здравоохранения Украины по проблеме народной и нетрадиционной медицины.

А.Е. Gorban, L.I. Zakrutko, O.V. Myslitsky
**SCIENTIFIC COMMUNICATION FACILITIES
IN THE SYSTEM OF FOLK
AND ALTERNATIVE MEDICINE**

Keywords: folk and alternative medicine, the means of scientific communication

The retrospective analysis of the means of the scientific communication in the field of folk and alternative medicine in health care of Ukraine for last 10 years was shown.

ки неординарних науково-практичних підходів для проведення превентивної оздоровчої терапії на доклінічному етапі формування симптомокомплексів хвороби, а також пом'якшення перебігу захворювань.

Саме такі питання стали першочерговими у роботі Науково-виробничого товариства з обмеженою відповідальністю (НВТОВ) «Екомед», яке успішно їх вирішує вже більше 15 років.

Одним із способів оздоровчої дії на організм людини є фітотерапія, яка існує давно і нині застосовується все ширше. Ефективність фітотерапії підвищується при відповідності патогенетичної дії засобу фізіологічному механізму компенсаторної реакції адаптації, що розвивається. А забезпечують таку ефективність біологічно активні сполуки (БАС), які вилучаються з рослинної сировини цілеспрямовано та взаємодіють між собою в інформаційно визначеному порядку та послідовності. Отже, найголовнішим досягненням автора всіх розробок - В.С.Пилипчака і науково-виробничої лабораторії «Екомед» є унікальна технологія, що дозволяє отримати нову багатofракційну субстанцію - фітоконцентрат. Технологія передбачає використання харчової та лікарської рослинної сировини шляхом двоетапної екстракції питною структурованою водою та спиртоводною сумішшю без нагрівання, забезпечує під час обробки водою відновлення біохімічної активності зневоднених при сушінні сировини ферментів, їх короткотермінову специфічну взаємодію з певними компонентами рослинної сировини, що пригнічується після додавання спирту, і подальше вилучення БАС з кожної порції рослинної сировини окремо. Одержані фракції поєднуються у певній послідовності та кількості, що забезпечує взаємодію компонентів та синергізм їх біологічної активності. Цьому питанню присвячені спеціальні публікації, доповіді, нові розробки, зокрема [1, 2, 5].

Всі фітоконцентрати НВТОВ «Екомед» досліджуються на утворення фракталізованих структур після об'єднання фракцій та процесу визрівання, без чого в серію продукція не запускається. У фракталізовані структури через універсальні та конформаційні взаємодії самоорганізуються як крупномасштабні біомакромолекули, так і нанорозмірні низькомолекулярні сполуки за принципом самоподібності. Цей вид контролю якості фітопрепаратів здійснюється за допомогою поляризаційного мікроскопа і використовується тільки у НВТОВ «Екомед», що виводить продукцію фірми на рівень унікальності. Цим питанням також присвячені спеціальні публікації, доповіді [2, 3, 5].

Слід відзначити, що в реалізації терапевтичного ефекту будь-якого лікарського засобу неабияке значення має доза. Саме доза відповідає за розвиток адаптаційних реакцій організму. Дози активних речовин у фітоконцентратах виробництва НВТОВ "Екомед" подекуди на порядок нижчі за ті, що використовуються у лікарських засобах з рослинної сировини, і це сприяє підвищенню неспецифічної резистентності організму та запобіганню розвитку хронічної патології.

За час діяльності НВТОВ «Екомед» розроблено, зареєстровано та впроваджено у практику роботи лікарів

28 фітоконцентратів і 15 їх таблетованих форм. Здійснюються поставки продукції у ряд країн ближнього і дальнього зарубіжжя. Висвітленню результатів клінічних досліджень фітоконцентратів «Екомед» присвячені три випуски збірника наукових праць «Проблеми екологічної та медичної генетики і клінічної імунології» (2003, 2004, 2006) та низка публікацій у наукових журналах в Україні і за кордоном, у тезах і матеріалах наукових конференцій, з'їздів тощо. Проте, для реалізації концепції екологічної безпеки та захисту організму від негативного впливу наслідків глобальних екологічних катастроф, необхідно було визначити пріоритети у спрямуванні своїх зусиль і наукового потенціалу. Такими пріоритетами стали засоби гепатопротекторної та імуномодуючої дії, а саме фітоконцентрати «Світанок» і «Джерело».

Фітоконцентрат «Світанок» (ФКС) містить компоненти дев'яти лікарських та харчових рослин, які чинять комплексну дію на організм, корегують порушення окисного гомеостазу, регулюючи як продукування жовчі, так і повноцінність її складу [13]. Це такі види рослин, як цмин, барбарис, нагідки, кукурудзяні стовпчики з приймочками, шипшина, коріандр та ін. Гепатопротекторна дія ФКС забезпечується різними механізмами. Насамперед, це прекрасний детоксикант, ефективність якого реалізується через фізіологічну активність компонентів, що вказані вище, а саме: жовчогінну, сечогінну, спазмолітичну. Детоксикуючу дію підсилюють і так звані "тонізуючі гіркоти", які містяться у траві полину і золототисячника, коренях цикорію. Ефект детоксикації стабілізує клітинні мембрани гепатоцитів, вивільнює рецептори від конкурентної взаємодії з численними ксенобіотиками, створює умови для перебігу нормальних метаболічних процесів. Стабілізація клітинних мембран і нормальне функціонування рецепторів забезпечується також за рахунок інуліну, який міститься у коренях, цикорію. Цей полісахарид утворює високовпорядковані рідкокристалічні структури, що позитивно впливає на функціонування всіх систем забезпечення окисного гомеостазу. Весь цей комплекс сприяє ефективній роботі «головного еколога» організму людини - печінки. Недарма ще у 1997 році Технічні умови на нього були зареєстровані Держстандартом України під номером 001.

Нагальна потреба підвищення імунітету практично для всіх верств населення зумовила розробку і широке впровадження в оздоровчі програми кількох засобів із серії «Джерело» [3, 10, 14]. Застосування імуномодуляторів у комплексному лікуванні інфекційних захворювань набуває надзвичайної актуальності у зв'язку з поширенням резистентних до антибіотиків і хіміотерапевтичних засобів форм туберкульозу легень, а також ВІЛ/СНІДу. Можна стверджувати, що зосередження уваги клініцистів саме на цьому напрямку дає можливість подолати опір патогенної мікрофлори і досягти успіху в лікуванні пацієнтів навіть при тяжких і хронічних формах цих захворювань.

Експериментально фітоконцентрат «Джерело» вивчався на сучасних моделях в Інституті фармакології і токсикології, Інституті кардіології ім. М.Д. Стражеска та

Інституті онкології та радіології НАМН України. За даними дослідників, фітоконцентрат «Джерело» - це активний імуномодулятор, складові частини якого працюють як добре налагоджений оркестр. У виготовленні фітоконцентрату використана сировина 27 лікарських рослин. Властивості БАС складових фітоконцентрату детально описані у публікації [3], система упорядкована у гармонійну оптично анізотропну структуру, котра не руйнується навіть через сім років зберігання для контрольного спостереження.

Для швидкого реагування при початкових симптомах гострих респіраторних захворювань випускається модифікація фітоконцентрату під назвою «Джерело П», а для цілеспрямованого впливу на імунну систему при хронічних формах туберкульозу було розроблено модифікацію під назвою «Джерело І (Immunoxel)» [16, 17]. На ринку спеціальних харчових продуктів України фітоконцентрати присутні вже понад десять років, зареєстровані також у Росії, Нігерії, ПАР, Монголії, а протягом останніх двох років проходять поглиблені доклінічні дослідження в США як засоби впливу на імунну систему приматів, інфікованих ВІЛ.

Розроблено тверді форми імуномодуляторів шляхом нанесення фітоконцентратів на цукрову крупку та подальшого пресування маси у таблетки. У твердих формах загальна доза імуномодулятора знижена, але завдяки розсмоктуванню у ротовій порожнині терапевтична ефективність проявляється швидше і сильніше, тому, коли таблетки Імунокселю призначалися 18 хворим на туберкульоз, із яких 8 було ВІЛ інфікованих, покращання стану відмічалося в усіх без винятку пацієнтів [15].

Для впливу на психоемоційну сферу і вегетативну нервову систему розроблено фітоконцентрати «ЗСП», «Неврін», «Тропонорм» [4].

Перший з них містить фракції БАС виділені з кореневищ з коренями валеріани, квіток глоду і трави материнки. Лікарські засоби материнки [6] мають заспокійливу дію на центральну нервову систему, посилюють секрецію бронхіальних, травних залоз, перистальтику кишечника. У народній медицині материнка широко використовується для лікування різних захворювань, у т. ч. нервових розладів та безсоння. З цією метою трава материнки включена до складу фітоконцентрату "ЗСП". Материнка звичайна - споконвічний засіб для регуляції гормонального статусу у жінок, про що свідчить сама українська назва рослини. Настой з трави материнки у пубертатному періоді застосовують для регуляції обміну речовин і для "очищення крові", коли обличчя дівчаток покривається прищами, а також для встановлення і стабілізації менструального циклу. Регуляторний вплив справляє материнка і у клімактеричному періоді, тому вона включена до складу фітоконцентрату "Фемінал" як один із найважливіших компонентів. Разом з листям кропиви і травою грициків материнка сприяє кровотечі, позитивно впливає на гемопоез. У фітоконцентраті "Анемін" трава материнки поєднується з такими полівітамінними рослинами, як листя кропиви і трава споришу і ферментами листя алое, дуже важливими для кровотворення [12]. Гормонорегулююча активність материнки використана також у фітоконцентраті "Щизарен".

Головним компонентом рослинної композиції «Неврін» слід вважати боби кормові, котрі, як відомо, слугують джерелом білкового харчування. При екстрагуванні сировини до фітокомпозиції переходять різні азотвмісні сполуки, зокрема поліпептиди. Вони можуть взаємодіяти з нейрорецепторами гіпоталамусу та інших структур мозку, оскільки речовини подібної будови складають основний арсенал ноотропних препаратів та ГАМК засобів, які призначаються при патології неврологічного та психогенного генезу, а також імуномодуляторів тваринного і рослинного походження. Важливими компонентами композиції є ефірні олії плодів ялівцю та трави полину гіркокого. Дослідженнями останніх років показано досить потужний вплив ароматів рослин на психологічний статус людини, їх седативну та психостимулюючу дію в залежності від виду рослини, способу застосування і дози. Крім того, в ефірній олії полину та інших рослин присутні речовини лактонної будови. У хімічному відношенні карбонільна група лактону визначає виражену здатність до гідрофобних взаємодій, якими переважно і є біохімічні реакції нормального метаболізму. Ці речовини долають гемато-енцефалічний бар'єр. Карбонільна група наявна також в агліконах кумаринової та флавоноїдної природи. Як правило, вміст агліконів у рослинній сировині незначний, а глікозиди внаслідок стеричних утруднень вступають в реакції взаємодії повільніше. Технологічний процес виготовлення фітоконцентратів НВТОВ "Екомед" включає стадію, за якої відбувається частковий ферментоліз глікозидів та підвищення концентрації агліконів. Останні можуть активно включитися у взаємодії з рецепторами, що відбивається на терапевтичній ефективності фітоконцентратів.

"Тропонорм", до складу якого входять ще такі ароматичні компоненти, як плоди фенхелю і трава меліси, збагачений біологічно активними сполуками антидепресивної дії. Ефірна олія фенхелю багата на анетол, який супроводжується біциклічним кетоном фенхоном та іншими компонентами. Трава меліси широко відома своєю регуляторною дією на гормональний та психоемоційний статус, зокрема у жінок під час клімактерії. Цим можна пояснити позитивну динаміку симптомів вегетативної лабільності, порушень сну та інших явищ, характерних для раннього клімаксу у пацієнток, які перенесли черепно-мозкову травму.

Корінь кульбаби, який входить до складу "Тропонорму", містить «стимулюючі гіркоти» і відомий як засіб, що стимулює секрецію шлункового соку та жовчі. Це активний чинник детоксикації організму, що вивільнює рецептори від вимушеної взаємодії з ксенобіотиками (шлаками, наркотиками) для рецепції з агоністами біохімічних реакцій нормального метаболізму. Слід відзначити, що корінь кульбаби містить значну кількість (до 40%) інуліну. Цей полісахарид позитивно впливає на вуглеводний обмін при цукровому діабеті, виступає як антистресорний засіб, а в системі комплексних засобів сприяє упорядкуванню структури з вираженою анізотропією.

Для впливу на серцево-судинну систему розроблено фітоконцентрати «Кришталь» і «Кордевіт». «Кришталь» -

це багатокомпонентний фітоконцентрат, до складу якого входять бетаціани буряку столового - прекрасного харчового овочу, що регулює тонус судин та артеріальний тиск у системі [11]. Дуже важливим компонентом є також трава буркуну лікарського, який впливає на систему згортання крові. Сечогінну дію фітоконцентрату підтримують такі складові, як бруньки берези, листя брусниці, кукурудзяні стовпчики, трава хвоща та фіалки триколірної. Ця сировина насичена БАС антиоксидантної дії. Антиоксиданти різних хімічних груп містяться також у квітках волошки синьої, липовому цвіті, у квітках нагідок і траві суниці лісової та сухоцвіту болотяного. Доповнюють композицію ефірні олії шавлії лікарської та багна звичайного, структурне упорядкування забезпечують сапоніни каштану та солодки голої. При всьому цьому сумарна кількість сировини у перерахунку на 100 мл фітоконцентрату не перевищує 3%, тобто вона майже у 7 разів є нижчою, ніж в офіційних настоянках. Фітоконцентрат «Кордевіт» також містить фракції БАС нагідок, шавлії та каштану, але головними його компонентами є БАС кореневища з коренями валеріани та квіток глоду.

Важливими засобами у комплексній профілактиці та лікуванні захворювань є препарати локальної дії на органи елімінації - «Ренорм», «Нефропатін», «Бронхін».

Фітоконцентрат «Ренорм» містить компоненти, котрі регулюють реакції окиснення-відновлення, сечовиведення, стабілізують клітинні мембрани органів і тканин, зокрема компоненти кореневища і коренів оману високого, посиленій детоксикації сприяють пектинові речовини гарбуза харчового.

«Нефропатін», окрім звичних для використання при нефропатіях видів рослин, таких як хвощ польовий, брусниця, мучниця, волошка синя, суниця лісова, спориш, містить також компоненти квіток цмину, фіалки триколірної та чаю зеленого. Концентрація компонентів у фітоконцентраті невисока (приблизно у сім разів нижча, ніж у настоянках), але вони утворюють дивний ансамбль, що віддзеркалюється у гармонійній фрактальній оптично анізотропній структурі композиції [5].

Фітоконцентрат «Бронхін» сприяє очищенню дихальних шляхів та підтриманню структури бронхіол за рахунок кремнійорганічних сполук споришу, сапонінів фіалки та солодки голої, а також високометильованих пектинових речовин листя подорожника, котрі, як і солодка, чинять також бронхолітичну дію. Протикашльовий ефект забезпечують компоненти багна звичайного, трави материнки і фіалки триколірної.

Важливими є такі засоби загальної імунорегулюючої дії, як «Алергіл», «Лізорм», «Холенорм» [7, 8, 9, 11]. Алергіл є оригінальною композицією, до складу якої входять компоненти аронії чорноплідної, коренів кульбаби, бруньок берези, квіток нагідок, листя шавлії, а також трави деревію, споришу, сухоцвіту болотяного і суниці лісової. Більшість видів - вітаміноноси, які реалізують свою антиоксидантну та імунотропну активність за рахунок флавоноїдів, каротиноїдів, антоціанів, терпеноїдів та інуліну як рідкокристалічної матриці для включення мономерних

компонентів. Лізорм розроблявся на замовлення лікарів-онкологів як засіб для розщеплення циркулюючих імунних комплексів, що порушують нормальні обмінні процеси і можуть викликати «метаболічний синдром». Він був використаний також як універсальний засіб імунореабілітації у хворих з синдромом підвищеної втомлюваності. Вплив Холенорму на стан макрофагальної фагоцитуючої системи досліджувався у хворих на деструктивний туберкульоз легень підчас інтенсивної поліхіміотерапії. Досліджена ефективність використання фітоконцентратів «Холенорм», «Лізорм» та «Кришталь» при метаболічній корекції атерогенної ліпідемії [11].

У комплексному лікуванні порушень обміну речовин, що торкаються гормональної сфери організму, використовуються кілька фітоконцентратів. Щизарен сприяє регулюванню діяльності ендокринної системи за рахунок БАС антистресорної дії, що вилучаються із кореневища з коренями елеутерококу, кореня кульбаби, трави дроку красильного, проантоціанідинів перстачу, вітамінів обліпіхи, кульбаби тощо. Предзарен використовується у комплексному лікуванні простатиту і для профілактики аденоми простати.

Зауважимо, що у призначенні фітоконцентратів слід керуватися їх множинним впливом на організм, що забезпечується як багатим і різноманітним набором сировини, так і особливостями технології. Саме тому у тематичних збірниках можна знайти результати досліджень одного і того ж фітоконцентрату при різних патологічних станах, що підтверджує головне призначення продукції «Екомед» - регулювання та відновлення функцій органів та перебігу метаболічних реакцій, зокрема при посилених фізичних навантаженнях. Це спонукало до розробки таких фітоконцентратів, як «Ревмосан», «Артросан», «Артросан-спорт».

Разом з тим науковці фірми використовують найсучасніші підходи до вирішення екологічних проблем підтримки здоров'я. Насамперед це забезпечення повноцінної взаємодії мембранних рецепторів з біологічно активними речовинами функціонального харчового продукту, адже саме така взаємодія і є утрудненою внаслідок «зашлакованості» організму в цілому та міжклітинного матриксу, зокрема. Ідея очистки останнього для вивільнення рецепторів із вимушеного реагування з ксенобіотиками та підготовки їх до взаємодії з БАС фітоконцентратів і складових частин продуктів харчування спонукали розробку фітоконцентрату під назвою «Поліном». Цікаво, що мікроструктура сліду висихання краплини цього функціонального продукту відображає запрограмовану ідею чистоти.

Зрозуміло, що, на відміну від організму людини або тварини, можливості регуляції гомеостазу через систему поведінки у рослин обмежені. Саме тому еволюційно і виникла унікальна здатність рослин до біохімічної регуляції гомеостазу як основного механізму адаптації в екологічно несприятливих умовах. Використання цього феномену у розробці функціональних харчових продуктів дало вагомий результати, які стали надбанням НВТОВ «Екомед» і вичизняної фітотерапії у цілому.

Висновки

Використання рослинних засобів функціонального харчування «Фітоконцентратів «Екомед» дає вираже-

Л і т е р а т у р а

1. Гриценко О.М. Технологічні аспекти ефективності фітосубстанцій / О.М.Гриценко // Фітотерапія. Часопис. - 2008. - №2. - С. 53-57.
2. Гриценко О.М. Природна сила природних засобів лікування / О.М. Гриценко // Вісн. фармакол. та фармац. - 2005. - № 10. - С. 23-25.
3. Гриценко О.М. Фітоконцентрати серії «Джерело» як імуномодулятори / О.М.Гриценко, В.С.Пилипчук, В.І.Тодорова, І.В.Моспан // Фармац. журн. - 2005. - № 5. - С. 102-104.
4. Гриценко О.М. Фітоконцентрати та чинники нейротропної дії для профілактики і комплексного лікування захворювань / О.М. Гриценко, В.С. Пилипчук, В.І. Тодорова., В.К. Виборнова // Фармац. журн. - 2006. - № 5. - С. 97-102.
5. Гриценко О.М. Нанотехнології природи / О.М.Гриценко, В.С.Пилипчук, В.І.Тодорова // Фармац. журн. - 2010. - № 5. - С. 24-29.
6. Гриценко О.М. Трава материнки у фітоконцентра-тах різної спрямованості дії / О.М.Гриценко, В.С.Пилипчук, В.І.Тодорова //Пробл. екол. та мед. генетики і клін. імунол.: Зб. наукових праць. - Вип. 2 (71). - Київ-Луганськ-Харків, 2006. - С. 104-106.
7. Драннік Г.М. Застосування комбінації нових препаратів рослинного походження манасу та лізорму в якості універсального засобу імунореабілітації у хворих з синдромом підвищеної стомлюваності / Г.М.Драннік, В.М.Фролов // Пробл. екол. та мед. генетики і клін. імунол.: зб. наук. праць. - Київ; Луганськ; Харків, 2003. - Вип. 7 (53). - С. 25-33.
8. Калінін Є.В. оцінка ефективності лізорму як засобу імунорекорекції у хворих з «ранніми» формами раку прямої кишки (J1-2NOMO) / Є.В. Калінін // Пробл. екол. та мед. генетики і клін. імунол.: зб. наук. праць. - Київ; Луганськ; Харків, 2004. - Вип. 8 (61). - С. 279-284.
9. Ключков А.Е. Влияние холенорма на состояние макрофагальной фагоцитирующей системы у больных с деструктивным туберкулезом легких при проведении интенсивной полихимиотерапии / А.Е.Ключков. // Пробл. екол. та мед. генетики і клін. імунол.: зб. наук. праць. - Київ; Луганськ; Харків, 2003. - Вип. 7 (53). - С. 45-50.
10. Куцина Г.А. Влияние иммуномодулятора «Джерело»

ний фітотерапевтичний ефект при комплексному застосуванні для профілактики захворювань та пом'якшення їх перебігу.

на иммунные показатели у ВИЧ-инфицированных / Г.А.Куцина, Р.Б. Чхетиани, Е.Г.Загайданова // Пробл. екол. та мед. генетики і клін. імунол.: зб. наук. праць. - Київ; Луганськ; Харків, 2003. - Вип. 7 (53). - С. 51-59.

11. Куцина Г.А. Эффективность применения препаратов холенорм, лизорм и кришталь при метаболической коррекции атерогенной липидэмии / Г.А.Куцина // Пробл. екол. та мед. генетики і клін. імунол.: зб. наук. праць. - Київ; Луганськ; Харків, 2003. - Вип. 7 (53). - С. 271-276.

12. Лециньский Т.П. Влияние анемии на показатели энергетического метаболизма у беременных с железодефицитными анемиями на тлі хронічної патології гепатобілярної системи // Пробл. екол. та мед. генетики і клін. імунол.: зб. наук. праць. - Київ; Луганськ; Харків, 2003. - Вип. 7 (53). - С. 172-184.

13. Носач О.В. Досвід застосування фітоконцентра-ту «Світанок» для корекції порушень окисного гомеостазу / О.В.Носач, Л.М. Овсяннікова // Пробл. екол. та мед. генетики і клін. імунол.: зб. наук. праць. - Київ; Луганськ; Харків, 2004. - Вип. 8 (61). - С. 247-254.

14. Пилипчук В.С. Фітоімуномодулятори для клінічної практики / В.С.Пилипчук, О.М.Гриценко, І.В.Моспан, Н.М. Постоєнко // Фармакол. та лік. токсикол. - 2011. - № 5 (24). ІУ національний з'їзд фармакологів України : Тези доповідей. 10-12 жовтня 2011 року, Київ. - С. 246.

15. Пилипчук В.С. Особливості створення твердих лікарських форм фітоконцентратів «Екомед» / В.С.Пилипчук, О.М.Гриценко, І.В.Моспан, Н.М. Постоєнко // Сучасні досягнення фар мац. технол.: Матеріали ІІ наук. - практ. конф. з міжнародн. участю. -Харків, 2011. - С. 161-162.

16. Aldar S. Bourinbaiar / Comparative effect of an immunomodulator Immunoxel (Dzherelo) when used alone or in combination with antiretroviral therapy in drug-naive HIV-infected individuals / Aldar S. Bourinbaiar et all. // Int. J. Biotechnol. - 2007. - Vol. 9, Nos. 3A.

17. Aldar S. Bourinbaiar. Effect of oral immunomodulator Dzherelo in TB/HIV co-infected Patients receiving antituberculosis therapy under DOTS / Aldar S. Bourinbaiar et all. // International immunopharmacology. - 2008. - № 8. - S. 845-851.

Надійшла до редакції 27.12.2011

УДК 615.322: 581.5

В.С. Пилипчук, О.М. Гриценко, І.В. Моспан,
Н.М. Постоєнко, В.К. Виборнова

ФІТОТЕРАПІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Ключові слова: фітотерапія, фітоконцентрати «Екомед»

У статті узагальнені дані про технологію, склад і цінність фітоконцентратів «Екомед» для профілактики і комплексного застосування у лікуванні хвороб різних нозологічних груп.

В.С. Пилипчук, Е.Н. Гриценко, І.В. Моспан,
Н.М. Постоєнко, В.К. Виборнова

ФІТОТЕРАПІЯ ЕКОЛОГІЧЕСКОЇ НАПРАВЛЕННОСТІ

Ключевые слова: фитотерапия, фитоконцентраты «Экомед»

В статье обобщены данные о технологии, составе и ценности фитоконцентратов «Экомед» для профилактики и комплексного использования в лечении заболеваний различных нозологических групп.

V.S. Pylypchuk, O.M. Hrytsenko, I.V. Mospan,
N.M. Postoienko, V.K. Vybornova

ECOLOGY-ORIENTED PHYTOTHERAPY

Keywords: phytotherapy, "Ecomed" phytoconcentrates

The article summarizes the data about technology, composition and value of "Ecomed" phytoconcentrates for the prevention and integrated utilization in the treatment of diseases from different nosological groups.

УДК 613.72+615.322+615.37

- ¹М.М. Левон, к.мед.н., доц. каф. анат. та фізіол.
- ²В.Ф. Левон, к.хім.н., ст.н.співроб.
- Ю.І. Осадча, к.біол.н., доц. каф. анат. та фізіол.
- ¹Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ
- ²Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України, м. Київ

ФІТОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ІМУНІТЕТУ У СПОРТСМЕНІВ (огляд літератури)

Імунна система - це найскладніша система нашого організму. Кістковий мозок, вилочкова залоза, лімфатичні вузли, селезінка - основні органи «захисної системи». Цей тонкий механізм реагує на дрібні зміни зовнішнього середовища й організму [1]. Погана екологія, неправильне харчування, дефіцит вітамінів, стреси, перенапруження, хронічні захворювання, вірусні інфекції, невідомі нові мікроорганізми знижують імунний захист нашого організму. У результаті порушень у будь-якій ланці імунної системи можуть виникати ті чи інші захворювання. Зі зниженим імунітетом зв'язують схильність до інфекційних і простудних захворювань, тривале загоєння ран [6]. При підвищеній імунологічній реактивності виникають алергічні захворювання. Імуноагресія до тканин власного організму є однією із причин аутоімунних захворювань (системний червоний вівчак, ревматоїдний артрит та ін.). Таким чином, оцінка стану імунної системи та її корекція є обов'язковою складовою фітотерапії будь-якого пацієнта.

Фізичні перевантаження значно збільшують ризик розвитку імунозалежних захворювань у спортсменів. Заняття сучасним спортом все частіше пов'язано з виникненням імунодефіцитів - зниженням функціональної активності основних компонентів системи імунітету [7]. Це призводить до порушень у системі антибактеріальної резистентності організму та проявляється у підвищенні інфекційних захворювань спортсменів [8].

Зростання навантажень у спортсменів, зумовлених збільшенням об'ємів тренувань, кількістю змагань, все частіше поєднуються з порушеннями функцій центральної нервової системи та імунітету. Наслідки таких порушень у спортсменів залишаються значними (низька тривалість життя, значна кількість онкологічних захворювань) і дотепер мало вивчені [9].

У літературі останніх років ряд авторів вказують на значні порушення імунологічної реактивності у спортсменів під час змагань в умовах значних фізичних навантажень [10, 22]. Ці порушення пов'язані з негативною динамікою вмісту в периферичній крові імуноглобулінів основних класів, зниженням функціональної активності

клітин неспецифічної резистентності [15].

Зміни, що виникають в імунних органах (кістковий мозок, селезінка, лімфатичні вузли, і лімфатична тканина слизових оболонок), залежать від інтенсивності і тривалості фізичних навантажень і психоемоційного стресу, котрий супроводжує їх. Незначні за об'ємом навантаження, як вважається, не викликають зміни у структурній організації імунних органів [19]. Під час збільшення тривалості навантаження, організм відповідає збільшенням маси лімфоїдної тканини, посиленням імунопоетичних процесів. Подальша за цим стадія резистентності, характеризується активним функціонуванням лімфоїдних структур, відносно високим рівнем вмісту лімфоїдної тканини в органах імунної системи, імуноглобулінів у плазмі крові [17, 21].

Ознаки зниження імунної активності:

- швидка стомлюваність;
- хронічна втома;
- сонливість або, навпаки, безсоння;
- головний біль;
- ломота у м'язах і суглобах.

Питання застосування засобів, які впливають на імунну систему, складне. Вирішити його неможливо без чіткої уяви про суть конкретного патологічного процесу й механізмах порушень в імунній системі. Також негативним є односторонній підхід, коли рекомендують тільки «стимулювати імунну систему».

Складність застосування лікарських рослин з метою корекції імунного статусу обумовлена тим, що на даний час є відносно мало наукових даних про вибіркову дію окремих компонентів рослин на певні ланки імунної системи. Крім того, часто в одній рослині знаходяться, наприклад, речовини, які стимулюють та пригнічують імунні реакції (імунодепресивної дії).

За недостатності гуморальних факторів неспецифічної резистентності (1-а лінія захисту організму) можуть бути корисні фітозасоби й рослини, які підвищують вироблення інтерферону (протівірусний фактор), — адаптогени: женьшень (*Panax ginseng* Meyer), елеутерокок (*Eleutherococcus gracilistylus* Smith), левзея (*Rhaponticum*